A NŐK JOGI STÚDIUMÁRÓL.*

Írta: SCHWARZ GUSZTÁV.

Felkértek, mondjak véleményt arról a kérdésről, vájjon ajánlatos-e az egyetem jogi fakultását a nők számára megnyitni. A kérdés tüskés, és félő, hogy vagy a tanár sebződik meg bele, vagy a nőbarát. De minden igazságnak megvan a maga ára.

Kétféleképp lehetne megfogni a kérdést: abszolút és relatív formában – bármint ékelődjék is Eötvös Károly az efféle beosztásról. Abszolút formában így hangzik: ajánlatos-e a nők jogi stúdiuma? Ebben az alakban az egész nőkérdés problémája tárul fel – ennyit e rövid cikkben nem markolhatok. Könnyebb végét fogom, ha ily relatív formába öltöm a kérdést: van-e ok, amiért a nőket a jogi stúdiumra kevésbbé bocsássuk, mint az orvosira vagy bölcseletire, amelyekre már ezidőszerint is engedjük? Ez már nem a nőkérdés a maga általánosságában, hanem a stúdiumok egymáshoz való viszonyának a kérdése; erre már könnyebb megfelelni.

A jogi stúdium a maga természete szerint részben történeti, részben bölcsészeti, közelebbről logikai és etikai természetű. Ha tehát a nők történészek és bölcsészek lehetnek, az anyag természetében nincs ok, miért ne tanulhatnák eredményesen a jogot is? És ez lenne az első feleletem a felvetett kérdésre még akkor is, ha osztoznám néhány mizogén író ama nézetében, hogy a nőben a bölcseleti és különösen a logikai gondolkodásra való tehetség rendszerint kevésbbé van meg, mint a férfiúban. Lehet, hogy így van, sőt a magam részéről még meg is toldom ez aggodalmat. Okos nővel sokkal találkoztam életemben; de a legokosabbjánál is nem egyszer ütköztem meg azon, hogy nincs meg benne a kellő igazságérzet. Azt a tárgyilagosságot, amely egy elfoglalt álláspontról áttekinteni és méltatni képes az ellenkező álláspontot is; azt az egyensúly tartást, amelyre az igazságszerető judidum ok és ellenok között képes marad: ezt a nőknél alig észleltem életemben. Magam, ha disputáltam, nem egyszer azon vettem magam észre, hogy a vita legnagyobb hevében is szinte megirigyeltem az ellenfelemet az okokért, amiket ellenemre fel lehetett hozni; olyannyira érzem vita közben is minden igazság relativitását. Az egyháztörténelem mesél két főpapról, akik koncíliumon egy tételen összevesztek: mindegyik oly meggyőzően adta elő a maga érveit, hogy a végén mindkettő kijelentette, hogy feladja a maga nézetét és elfogadja az ellenfélét. íme, ez a karrikatúrája a tárgyilagosságnak. De nem hiszem, hogy ha a nők a világ végéig vitatkoznának, közöttük bármikor ez lehetne az eredmény. A nő talán hamarább és élesebben lát mindent, ami az ő álláspontjának támaszául szolgál, de a maga igazába azután oly szenvedélyesen fúrja bele magát,hogy a másik igazából nem lát semmit. (Na, na! Szerk.) Ez a szenvedélyes egyoldalúság talán alkalmatlanabbá teszi a bírói tisztre, de egyúttal talán alkalmatosabba teszi az ügyvédire. De mindez nem érinti az én tételemet. Mert ha a nők általában véve talán kevésbbé logikusak és igazságérzők is, mint a férfiak: nem a nők .általában. azok, akik egyetemre akarnak járni, épp úgy, mint nem a férfiak .általában. járnak egyetemre; hanem egyetemre mindig bizonyos konkrét egy vagy több nő kívánkozik, akikben pedig e tulajdonok talán inkább vannak meg, mint a férfiakban „általában". Különben is ez az argumentum nem sokat bizonyít, mert ez hiszen nemcsak a jogi stúdiumtól ütné el őket, hanem a bölcseletitől is, amely pedig már nyitva áll előttük – pedig épen ez volt a kiinduló pontunk.

Egyébiránt határoljuk el a kérdést. Ne túlozzuk a követelményeket, amiket a mai egyetem a hallgatóval szemben támaszt. Az egyetem ma a hallgatóság zöme szempontjából nem annyira tudósiskola, mint inkább bizonyos praktikus életpályák előkészítője. Ezzel a ténynyel az egyetem mai berendezése számol is. Sem az egyetemi előadások, sem az egyetemi vizsgálatok nem olyanok, hogy azokon egy átlagos képességű fiatalember át ne eshetnék. Mihelyt egy stúdium ezrek számára készül/ el kell hagynia ama legmagasabb régiókat, amikbe csak a kiválóság emelkedhetik. Iskola, mely ezrek számára nyitva áll, szükségképen a nagy átlag szerint rendezkedik be, ezt az átlagos mértéket pedig a nők elérhetik akkor is, ha a legmagasabb mértéket talán nem is ütik meg. E tételt egyébiránt a tapasztalat is igazolja. A híres Irneriuson kezdve, akinek leánya, Irneria, apjával versenyt adta elő Bolognában a római corpus jurist, az olasz reneszánsz nőalakjáig, akikről e kor legjobb ismerője, Burckhardt azt mondja, hogy lényegileg ugyanazokat a tanulmányokat végezték, mint a legfelsőbb körök

* Mutatvány szerzőnek a „Modern Könyvtár" sorozatában megjelent „Jogi Napikerdések" címen.

férfiai, és kik az antik filológiát és jurisprudentiát a férfiakkal egyenlő virtuozitással űzték; le a XVIII. század Lesardier kisasszonyáig, kinek egy nagy jogtörténeti munkája jelent meg, amelynek Mohi Róbert „alaposságát, tervszerűségét és a nehéz tárgy művészeti feldolgozását" dicséri; le a mi napjaink példáiig, dr. Kempin asszonyig, ki Meili zürichi professzornak ügyvédi irodavezetője volt és egy derék római jogi értekezést is írt, vagy Chauvin kisasszonyig, kinek a párisi törvényszéknél tartott védőbeszédjeihez egész Paris közönsége tódul – számos holt és élő példája van a női szellem alkalmazkodó képességének e téren is.

De van a kérdésnek szocziálpolitikai oldala is és erre helyezem részemről a fősúlyt.

A nők egyetemi tanulmányának a kérdése a nők kenyérkérdésével függ össze. Gondoskodni kell róla, hogy az a nő, aki házasság utján nem tudja magát kellőleg ellátni, tisztességes kereset útján a maga talpán állhasson meg az életben. Amíg a magában álló nő csak az éhség és a szégyen között választhat, e kérdés elől ki nem térhetünk. Ez az érzés nyitotta ki az orvosi és bölcseleti fakultások ajtaját is a nők előtt: legyenek orvosok, legyenek középiskolai tanárok! Nos, azt hiszem, nincsen ok arra sem, hogy eltorlaszoljuk előlük azokat a praktikus élethivatásokat, amelyekre a jogi tanulmány vezet. Nem gondolok arra, hogy bírák vagy plaidírozó ügyvédek legyenek, – sok társadalmi előítéletet mellőzve, nem egy benső ok is van olyan, amiért e pályákra legalább a közeljövőben előreláthatólag csak nagyritkán fognak juthatni. De mint segédszemélyek mindennemű bírósági, közigazgatási hivatalban, mint segédek és gyakornokok ügyvédi és közjegyzői irodákban nem látom, miért ne működhetnének. Az efféle állásoknál a főkellék a kötelességérzet, a pontosság és rendszeretet, ezek pedig per eminentiam'női tulajdonságok. Sőt vannak okok, amelyekből az ügyvéd, közjegyző bizonyos állásokra szívesebben fog nőket alkalmazni, mint férfiakat. Minden nagyobb ügyvédi, közjegyzői irodában szükség van egy emberre, aki a folyton változó gyakornokszemélyzet között az állandóságot képviseli. Kell egy irodafőnök, aki az ügyeket mind kezdettől fogva ismeri, az összeköttetést a klientélával személyes érintkezésben fenntartja, az irattár csomóit születésüktől kimúlásukig figyelemmel kísérheti, – az ilyen funkcióra csak az alkalmas, aki hosszú éveken keresztül tagja az irodának. A mai szervezet mellett pedig ilyen állandó irodafőnökök csak nagy kivételesen kaphatók. A fiatalemberek azért lépnek az ügyvédi irodákba, hogy ott gyakorlatukon átessenek s aztán önállósuljanak. Segéd, ki 2-3 évnél többet töltött egy irodában, igen nagy ritkaság, sőt legtöbb ügyvédjelölt, hogy többoldalú kiképzést nyerjen, a gyakorlatra szánt három év alatt többször is változtatja állását. Folytonos ezért a panasz az ügyvédek között, hogy megbízható, begyakorlott segédre és különösen irodafőnökre szert tenni nem tudnak. Nem volna-e ez kiválóan alkalmas állás nőjogászok számára? Jogvégzett nő, ki nagyobb irodába lépne, ott 2-3 évig kiképezné magát és azután lemondva az önálló ügyvédség pályájáról, mint irodafőnök folytatná életét, tisztesen fizető keresetre, megfelelő társadalmi állásra tenne szert és olyan szerepet töltene be, amely a nőhöz jobban illik. Az ügyvéd neki adja ki rendeleteit, miket ő az iroda többi személyzetével effektuáltat; ő rendben tartja az iroda könyveit, vezeti a levelezést, kitanítja az újon belépő segédeket, értekezik a felekkel, koncipiálja az ügyiratokat, stb.: elég munka egy alkalmazottnak és nagyobb irodában elkelne ilyen két három is. Az ilyen irodafőnök havi fizetése tapasztalatom szerint 100-200 forint közt mozogna, mi mellett alkalom és idő maradna a jogi szak. mába vágó mellékkeresetekre (saját számlára vállalt kisebb ügyek, irodalmi munkálatok, stb.). is. Elég tisztes kereset és ez is adalék a nőkérdés megoldásához.

Hallom a felháborodást: „Mit, hát még nem elég a férfijogász? Már úgy se tudunk mit kezdeni a sok ügyvéddel, nyakunkba vegyük még a nőügyvédek konkurrenciáját is?" Erre több a válasz.

Először: Igaz, sok az ügyvéd, de sok az orvos is, sok a tanító is és általában minden pálya túlnépességről panaszkodik. Csakhogy sok ám a nő is és ezek az állam gondoskodását épp úgy követelhetik, mint a bármely foglalkozású férfiak. Ha a férfiak a nők ellátásáról a legtermészetesebb módon nem gondoskodnak, t. i. az által, hogy feleségül veszik, akkor tűrniök kell, hogy a nők maguk gondoskodjanak magukról. De sem nőül venni, sem versenytársul nem tűrni – ez igazságtalan magatartás.

Másodszor: A nőknek komoly keresetpályákra való indulása nemcsak a nőkön segít, de a férfiakon is, még pedig többféle értelemben. A civilizáció évszázadok óta abból áll, hogy a férfiak munkája mind több lesz, a nőké pedig mind kevesebb. Régi időben a háziasszony maga látta el a házat, fonta a lent, szőtte a vásznat. varrta a ruhát, súrolta a padlót, mosott, főzött, dajkálta a gyermekeket és még anyáink idejében minden asszony, ha már semmi dolga se volt, legalább harisnyát kötött. Az asszony e házi munkakörét darabonként kivette kezéből a haladó kultúra. Amit az asszony valamikor maga csinált, elvégzi ma helyette a gyáripar, vagy a cseléd. A vásznat a gyárban szövik, a ruhát a szabó készíti, a fehérneműt a mosónő tisztítja, a harisnyát készen veszik, a házat a cselédség látja el és nyolc gyermeket azért nem öltöztet, mos, tisztít és szed rendbe az anya, mert – nincs. Szoptatni is a dajka szoptatja a gyermeket és ha a szülés fájdalmát szülőcselédekkel lehetne végeztetni, már erre is ráfanyalodott volna a kultúra. Mi maradt ebben a modern világban az asszony számára? Minthogy az embernek végre is tenni kell valamit, a modern asszony, mivelhogy produkálnia már nem lehet, hát – consummál. Ez a modern luxus lélektani magyarázata. Munkátlan lett az emberiség női fele, mi csoda hát, hogy mind követelőbbek lesznek a költésben. A luxusért pedig büntetésük az, hogy mind kevesebb férfi szánja el magát a házasságra. Így a nők maguk az okai annak, hogy magukra maradnak; és e magukramaradásuk ismét a munkára fogja őket szorítani. Ez a természetes körfutás. És mi következik ebből? Ha a nőknek újabb munkakört adunk, ezzel a tétlenségszülte fényűzéstől is visszahívjuk őket. A munkásnő, mert elfoglaltabb. személyes igényeiben szerényebb is lesz, mint a mai dologtalan mondaine s ismét lehetővé fogja tenni a házasságot is. És ezzel rendes csapásba kerül ismét a férfi is, nő is. A férfi így kevésbé

lázas munkával is el fogja láthatni háztartását és így kevésbbé véres lesz a kenyérkeresők közti verseny is. Íme: ha a nőket versenytársakul elfogadjuk, nem keservesebb lesz a férfiak munkája, hanem könnyebb·

És végül: a versenytársból munkatárs is lehet. Mert az önálló keresetre persze ama nők törekszenek leginkább, akiknek anyagi helyzete olyan, hogy kevesebb a kilátásuk a férjhezmenetelre. De ha e keresetképességre egyszer szert tehetnek, azzal férjhezmenetelüket is megkönnyítik. Vagy nem valószínű-e, hogy az én példabeli irodafőnök-kisasszonyom az évek folyamán, melyek alatt számos férfikollegával, ügyvéddel, közjegyzővel értekezik, levelez, tárgyal, előbb-utóbb megtalálja a maga férjét is? Ha az ügyvédsegéd, ki az irodából kilépve, önállósítja magát és egynéhány év múlva házasságkötésre gondol, a döntő percben visszaemlékezik az ő kisasszony kollegájára és összeáll vele, hogy együtt vezessék, mint férj és feleség, az életet is, mint munkatársak, az ügyvédi irodát is: élete társában nemcsak azt a nőt fogja megtalálni, ki érteni és méltányolni tudja férjének élete tartalmát, de a nő férje házába fog mehetni azzal az öntudattal is, hogy nem csak terhet akaszt férje nyakába, de kereső tőkét is hoz neki. Mert végre is egy nő, kinek munkaereje évi 2000 frtot ér, 50.000 frt teremtő tőkét képvisel. Az ilyen nő, aki saját magát fenn tudja tartani, nem szükségből fog férjhez menni, hanem csak akkor, ha szíve vonzza. És az ilyen nőt büntetlenül el fogják vehetni akkor is, ha szegény. Az ilyen házasságban nincs-e több morális biztosíték, nincs-e több értelmi közösség, nincs-e több egészséges gazdasági alap, mint a mai átlagos házasságban? Azt hiszem, hogy a példámbeli kisasszony jövendőbelije irodájában jobb irodafőnök is lesz, mint a mai irodafőnök, jobb feleség is lesz, mint a mai átlagos asszony. És ha abban, amit itt egy, kettő és három alatt elmondtam, csak felényire is igazam van, akkor elhagyhatom azt, amit még négy és talán tíz alatt is mondhatnék.

Egyelőre persze mindez csak álom. De álom volt még minden haladás, míg valóra nem vált.